

NUMERALUL – O CLASĂ MORFOLOGICĂ CONTROVERSATĂ

NUMERAL – A CONTROVERSIAL GRAMMAR CLASS

DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.19](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.19)

Lect. univ. dr. CIPRIANA-ELENA ÇAVAŞ

Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj-Napoca

Abstract: *In contemporary Romanian language, the morphological class of the numeral has always been a controversial one. While some authors consider that it does not have enough autonomy to create a distinct morphological class, others consider it to be, along with pronouns, a substitute for the noun. In this paper, we aim to demonstrate the hybrid character of the numeral class in light of the changes brought about by the contemporary grammatical vision.*

Keywords: numeral; Romanian Grammar; morphological class; pronominal value; cardinal; ordinal

1. Numeralul – parte de vorbire flexibilă independentă sau semiindependentă?

Forma cuvintelor și modificările formale ale acestora studiate pe părți de vorbire constituie obiectul de studiu al morfologiei. Din punct de vedere lexical și gramatical, în funcție de caracteristicile semantice, morfologice și sintactice, cuvintele din limba română sunt grupate în zece părți de vorbire, și anume: substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția. În funcție de modul în care aceste părți de vorbire își schimbă sau nu forma în timpul utilizării, ele sunt clasificate în părți de vorbire flexibile - substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele și verbul – și părți de vorbire neflexibile - adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția. Împărțirea părților de vorbire se face în părți de vorbire cu înțeles lexical, în această categorie fiind incluse părțile de vorbire care fac referire la elemente din realitatea înconjurătoare, aici intrând substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul și interjecția, celelalte – articolul, prepoziția și conjuncția, având doar rolul de a individualiza, respectiv de a stabili raporturi intrapropoziționale sau interpropoziționale. De asemenea, părțile de vorbire mai pot fi clasificate în părți de vorbire care pot avea funcții sintactice și părți de vorbire care nu au funcții sintactice, în prima categorie intrând substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele și verbul, iar în cea de-a doua categorie articolul, prepoziția, conjuncția și unele interjecții.

Pe lângă cea mai veche și mai răspândită clasificare lexico-gramaticală, și anume aceea de părțile de vorbire, frațiuni legate de aprofundarea și rafinarea înțelegerii condițiilor structurale de organizare a comunicării a impus însă suprapunerea unor grupări / clasificări care presupun o grilă diferită de partajare, delimitând – în virtutea unor particularități semantice și / sau funcționale comune din perspectiva organizării comunicării - clase de unități ale limbii, eterogene din

perspectiva clasificării în părți de vorbire.¹

Gruparea unităților lexicale în părți de vorbire pune în evidență particularitățile gramaticale, care se manifestă la nivel sintactic (ca posibilități de asociere) și morfologic (sub aspectul variației, a flexiunii). Astfel, toate părțile de vorbire pot fi reprezentate prin clase (mai largi sau mai extinse) de unități lexicale prezentând particularități gramaticale comune și pot fi subclasificate, pe baza unor particularități suplimentare – sintactice, morfologice, dar și semantice - relevante sub aspectul compatibilităților asociative și enunțiative, după anumite criterii².

După criteriul flexiunii (manifestare a categoriilor gramaticale asociate diferitelor unități lexicale, care reprezintă una dintre modalitățile de realizare a integrării în enunț), se realizează o primă clasificare morfologică a cuvintelor în părți de vorbire flexibile și neflexibile.

Cuvântul flexibil există în sistem și funcționează în comunicare ca mulțime de forme (organizate în paradigmă prin relații de opoziție în temeiul informației gramaticale specifice) și orice formă reprezintă o entitate complexă, divizibilă în unități semnificative minimale, numite unități morfematice). În plus, are flexiune/paradigmă alcătuită din totalitatea formelor sub care se manifestă în comunicare. Particularitățile flexionare, dar și selecțiile asociative (sintactice) sunt luate în considerare în delimitarea părților de vorbire *substantiv, adjectiv, pronume, numeral și verb*. După particularitățile morfologice reprezentate de diversitatea mijloacelor flexionare implicate în diferențierea formelor, constituind paradigma substantivelor, adjectivelor, pronomelor, verbelor, cuvintele flexibile se repartizează în clase flexionare (*declinări, conjugări*)³.

La polul opus, cuvintele neflexibile se caracterizează prin faptul că participă la realizarea comunicării într-o unică formă sau prin forme neopozabile, variante ale aceleiași unități lexicale și sunt, în general, neanalizabile la nivel morfematic: cuvântul coincide cu morfemul (*aici, cum, și, dar, vai* etc.). În cazurile destul de frecvente când cuvântul neflexibil este alcătuit din mai multe unități morfematice, avem a face cu variante ale aceluiași cuvânt (*acum vs acuma*) sau cu cuvinte diferite, asociate derivațional (cf. *piept și pieptiș*).

Este apreciat caracterul clasificator mai general al posibilităților combinatorii⁴. Astfel, pe baza particularităților sintactice ale unităților lexicale, orice cuvânt (indiferent de apartenența la o clasă lexico-gramaticală sau alta) poate fi integrat - în condiții determinate - în enunț, pe când flexiunea caracterizează (în mod diferențiat) numai anumite părți de vorbire (cele flexibile). Prin urmare, particularitățile sintactice constituie criteriul partiției ansamblului cuvintelor neflexibile în mai multe clase: *adverb, prepoziție, conjuncție și interjecție*.

Părțile de vorbire flexibile asociază diferențele flexionare specifice unor deosebiri importante la nivelul selecțiilor asociative și al rolului cu care participă la organizarea comunicării; substantivul, verbul etc. se diferențiază prin particularități

¹ Valeria Guțu Romalo, (coord.), *Gramatica limbii române* (GALR), București, Editura Academiei Române (ediția I: 2005; tirajul nou, revizuit: 2008), 2005 I 2008, pp. 45-46.

² *Ibidem*, pp. 39-40.

³ Valeria Gutu Romalo, (coord.), *Gramatica limbii române* (GALR), ed. cit., p. 39.

⁴ *Ibidem*, pp. 45-46.

morfologice și sintactice. În virtutea particularităților asociative comune sunt încadrate în aceeași clasă lexico-gramaticală cuvinte flexionare diferite: cuvinte invariabile (fără flexiune) sunt asimilate părților de vorbire flexibile - ca substantive (*ochi, nume*, dacă facem abstracție de articol), pronume (*ce, altceva*) sau adjective (*cumsecade, gri*). Concluzia este că particularitățile sintactice prevalează asupra celorlalte.

Prin urmare, în virtutea criteriilor mai sus detalieze, considerăm că putem susține, în mod pertinent, calitatea numeralului de clasă lexico-gramaticală de sine stătătoare caracterizată și puternic individualizată prin elemente particulare atât de natură formală, lexico-semantică și, nu în ultimul rând, sintactică. Calitatea de substitut justifică încadrarea acestuia în clasa substantivalului, iar aspectul semiindependent se răsfrânge asupra elementelor componente și/sau care îl însoțesc în situații particulare de limbă, dar care nu îi afectează integritatea și nu justifică excluderea/negarea acestuia din cadrul părților de vorbire specifice limbii române.

2. Statutul numeralului în lumina noii viziuni gramaticale

Clasele lexico-gramaticale reprezintă părți de vorbire care se organizează în subclase diferențiate sintactic și semantic, prin disponibilități diferite de combinare ale cuvintelor care le reprezintă. Fac însă și obiectul unor partiții care pun în evidență particularitățile flexionare (cf. clasificările morfologice în *declinări* și *conjugări*). „Diversele părți de vorbire cuprind unități lexicale *prototipice* - caracterizate prin prezența tuturor particularităților gramaticale specifice -, dar și cuvinte care nu prezintă decât unele dintre aceste particularități, ceea ce permite o ierarhizare a trăsăturilor definitorii. Astfel, comportamentul morfologic se subordonează celui sintactic, iar, dintre particularitățile flexionare, unele au un caracter mai general și, implicit, mai relevant ca specificitate: asocierea cu articolul este definitorie pentru substantiv, flexiunea în raport cu timpul pentru verb. Relevanța diferită a particularităților gramaticale specifice în cuprinderea unităților lexicale în clase lexico-gramaticale reprezintă una dintre condițiile care favorizează procesul trecerii de la o parte de vorbire la alta, formă de manifestare a caracterului dinamic al limbii”⁵

Prin urmare, principalele distincții care au fost introduse în GALR au avut drept urmare modificări în stabilirea claselor (de exemplu, *substantivul* și *verbul* aparțin unor clase lexico-gramaticale, având particularități gramaticale comune, *numeralul* aparține clasei *semantico-funcționale*, deoarece subordonează unități lingvistice cu statut și comportament gramatical diferit, reunite într-o clasă prin apartenența la zona semantică a cantității și a numărului⁶.

În ceea ce privește distincția „părți de vorbire” / „clase de cuvinte”, GALR consideră că, „dacă partiția în *părți de vorbire* privilegiază *particularitățile*

⁵ *Ibidem*, p. 40.

⁶ „Păstrând subdiviziunile consacrate prin tradiție ca reprezentând părțile de vorbire, descrierea propusă se deosebește (de cea din GA) prin introducerea unor distincții care presupun modificări în stabilirea claselor și în distribuirea unităților pe clase”. (*Gramatica limbii române, Cuvântul*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 1.)

gramaticale ale unităților lexicale ale limbii, **celelalte clase** cuprind mijloace lingvistice eterogene - care se situează la diverse nivele ale sistemului (lexical sau gramatical), grupate în virtutea unor **particularități funcționale** comune, care corespund, în procesul de comunicare, unor corelări specifice între **limbă** și **universul** pe care îl exprimă, între **sistemul lingvistic** și **discurs**, ca modalitate de comunicare. **Particularitatea comună** a acestor clase o constituie **diversitatea componentelor**, aceeași clasă grupează cuvinte / grupări locuționale, unități lingvistice reprezentând părți de vorbire diferite, dar și cuvinte și afixe ale unor categorii gramaticale."⁷

Ceea ce tradiția gramaticală denumea *parte de vorbire* se regăsește, terminologic, sub denumirea de *clasă lexico-gramaticală*. Vocabularul limbii române (ansamblul cuvintelor și al lexemelor) se grupează „în clase lexico-gramaticale, fiecare reprezentând o clasă de cuvinte care, dincolo de diferențele de la un cuvânt la altul, au în comun trăsături semantice, sintactice și flexionare, trăsături importante pentru configurația întregii clase. Clasa lexico-gramaticală nu este doar un concept exclusiv morfologic și flexionar, având o importantă dimensiune flexionară. În plus, există semnificative corelații între trăsăturile flexionare ale clasei și trăsăturile ei semantice și sintactice, după cum urmează⁸:

(a) Din punct de vedere *semantic*, există o constantă a clasei; de exemplu, substantivul denumește entități, obiecte în sens larg (*elev, student, profesor, copac, casă, idee, gând*); adjectival exprimă calități și proprietăți ale entităților ([*casă*] *înaltă, spațioasă, luminoasă, colorată*) sau acționează asupra extensiunii referenților desemnați prin substantiv, „categorizând” și stabilind subclase de referenți ([*casă*] *țărănească* vs *boierească*, [*profesor*] *român* vs *francez*, [*student*] *bucureștean* vs *ieșean*); verbul exprimă evenimente, acțiuni, stări (*cade, se sparge; aleargă, citește; se bucură, se întristează*); pronumele este lipsit de referință proprie, dar și-o procură contextual, din contextual lingvistic (*profesorul și elevii lui/acestuia*) sau din cel situațional (*Hai la mine!*, *Eu îmi recunosc greșeala, în timp ce tu, niciodată*); numeralul cardinal exprimă o informație cantitativă exactă și numerică (*doi, trei, zece, nouăsprezece, o sută*).

(b) Din punct de vedere *sintactic*, membrii unei clase lexico-gramaticale au posibilități combinatorii comune, prezentând trăsături identice sau apropiate în cadrul grupurilor sintactice. De exemplu, clasa prepoziției prezintă, în comun, capacitatea de a genera un grup sintactic (GPrep), în interiorul căruia prepoziția impune același tip de restricții componentului cu care se combină (de exemplu, impune acestui component o restricție de caz: *lângă*_[+A] *mine, grație*_[+D] *mie* și cere prezența lui obligatorie: **Locuiește lângă, *Reușește grație*); clasa adjectivului se distinge prin obligativitatea fiecărui membru de a avea un suport sintactic nominal (cel mai frecvent, realizat prin substantiv), care îi impune adjectivului acordul în gen, număr și caz (*carte frumoasă - cărți frumoase*) etc.

⁷ Gabriela Pană Dindelegan, (coord.), *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), București, Univers Enciclopedic, 2010, p. 60.

⁸ *Ibidem*, p. 3.

(c) Din punct de vedere *flexionar*, fiecare clasă prezintă categorii gramaticale proprii, iar, pentru categoriile comune, fiecare clasă are un conținut specific și/sau mijloace proprii de realizare. De exemplu, numai clasa verbului prezintă categoriile mod și timp. Categoria persoanei apare și la verb, și la pronume, dar cu un conținut totalmente diferit. Sunt alte clase (prepoziția, conjuncția, interjecția) care, în ansamblu, se caracterizează prin absența flexiunii.

Clasele lexico-gramaticale sunt grupate în⁹:

- *clase lexico-gramaticale deschise* - care au cu inventar nelimitat, putându-se îmbogăți oricând cu formații noi, create în interiorul limbii sau împrumutate (substantiv, adjectiv, verb și, în mai mică măsură, clasa adverbului);
- *clase închise* - cu inventar numărabil și nu foarte numeros, care nu acceptă (decât cu totul excepțional) creații noi (prepoziția, conjuncția, articolul, chiar pronumele și numeralul). De exemplu, substantivul își lărgeste continuu inventarul, atât prin creații interne, cât și prin împrumuturi. Se precizează însă că prepoziția, de la un context la altul, apare drept clasă lexicală (cum ar fi prepozițiile lexicale, care sunt cele mai numeroase și care se pot caracteriza lexical: *asupra, către, contra, din, dinspre, lângă, pentru, spre, sub* etc.) sau, prin anumiți termeni și anumite utilizări, are și statut funcțional (de exemplu, prepozițiile funcționale, cele care, total delexicalizate, servesc la exprimarea cazurilor: *carte a doi elevi, dau la doi elevi* sau cele care servesc la marcarea și exprimarea infinitivului și a supinului: *dorește a învăța, termină de citit* etc);
- *clase eminamente lexical* - cuvintele componente fiind „pline lexical” (au semnificație lexicală proprie). Substantivul, adjectivul, numeralul, verbul, adverbul sunt clase lexicale, fiecare component putând fi descris din punct de vedere lexical.
- *clase eminamente funcționale* - membrii clasei pierzându-și autonomia lexicală, sau, altfel spus, gramaticalizându-se și funcționând numai cu rol gramatical. Articolul este o clasă eminamente funcțională, cu întregul inventar de termeni gramaticalizat;
- *clase mixte* - care, de la un termen la altul, pot apărea cu rol lexical sau funcțional.

La fel ca în GALR, dar diferit față de GLR, în GBLR se optează pentru „neselectarea unei clase lexico-gramaticale autonome a articolului”; dar, diferit față de GALR, se pledează pentru autonomia funcțional-sintactică a acestuia, deci „pentru includerea lui, cu funcție sintactică distinctă de Det(erminant), în organizarea unui GN, indiferent de realizarea lui ca flectiv enclitic legat sau ca morfem liber proclitic. Un exemplu relevant pentru evidențierea interferenței nivelurilor *morfologic - sintactic-lexical* este considerat a fi¹⁰

(a) [_{GN} [_{un}]_{Det} elev_{Centru} [_{silitor}]_{Modif} [_{al Mariei}]_{Pos}]

(b) [_{GN} elevul_{Centru+Det} [_{silitor}]_{Modif} [_{al Mariei}]_{Pos}],

⁹ *Ibidem*, p. 4..

¹⁰ Gabriela Pană Dindelegan, (coord.), *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), București, Univers Enciclopedic, 2010, p. 5.

deoarece aceeași funcție sintactică (cea de determinant) se realizează fie printr-un flectiv ((b): articolul legat), fie printr-un morfem liber ((a): articolul proclitic), fie lexical, prin cuvinte cu autonomie lexicală ((c): adjectivele demonstrative):

(c) [GN [acest]_{Det} elev_{Centru} [silitor]_{Modif} [al Mariei]_{Pos}].

Pe baza autonomiei sintactice se explică reintroducerea unui capitol special destinat clasei articolului, din care însă, diferit față de GLR, sunt eliminate „articolul demonstrativ” și „articolul posesiv”; primul este discutat la clasa pronumelui și adjectivului demonstrativ, ca realizare „semiindependentă” a acestora, iar cel de al doilea apare, în funcție de context, fie ca pronume semiindependent, fie ca morfem liber, determinat sintactic, al cazului genitiv sau ca morfem liber al adjectivului posesiv¹¹.

În privința numeralului, au fost eliminate subclasele cu statut eterogen, care, prin comportament, se consideră că pot fi „vărsate” la alte clase și subclase lexico-gramaticale (fracționarul la substantiv, multiplicativul la adjectiv sau la adverb, adverbialul la adverb, distributivul la numeralul cardinal, colectivul la pronumele indefinite globalizante). Astfel, au rămas două subclase de numeral (cardinalele și ordinalele) a căror individualitate morfologică, sintactică și funcțional-semantică, diferită și între ele, dar și în raport cu alte clase, permite recunoașterea lor drept clase lexico-gramaticale aparte.

3. Numeralului românesc – reconfigurarea unei clase lexico-gramaticale

Numeralul reprezintă o clasă gramaticală importantă în limba română datorită trăsăturilor sale morfologice, funcțiilor sintactice, aspectelor semantice, considerațiilor normative și stilistice, influențelor istorice și comparative, precum și aplicațiilor practice. Este incontestabil rolul său în comunicarea actuală, caracterizat prin funcția sa de a exprima cantitatea, ordinea, distribuția sau multiplicarea. Astfel, în limba română contemporană, acesta se distinge printr-o serie de particularități morfosintactice, semantice și stilistice, care reflectă atât normele limbii standard, cât și influențele registrelor colocviale și regionale.

Morfologia, ca parte a gramaticii care studiază structura și formele cuvintelor și felul în care acestea se modifică pentru a exprima diverse categorii gramaticale, acoperă părțile de vorbire și diversele modificări ale acestora. Unele direcții actuale manifestă tendința de a elimina din cadrul părților de vorbire, numeralul, pe considerentul că acesta este o clasă lexico-gramaticală închisă conținând cuvinte care prezintă trăsături morfosintactice comune cu unele pronume. Numeralul cardinal, care este numeralul prototipic, se încadrează în categoria mai largă a cantitativelor; numeralul ordinal este o subclasă distinctă de cuvinte care se apropie, prin conținutul lor semantic, de adjectivele situative, iar prin caracteristicile morfosintactice, de pronumele-substitute¹².

¹¹ A se vedea și Cipriana-Elena Čavaș, *Particularitățile substantivului în cadrul grupului nominal. Compendiu*, Casa Cărții de Știință, 2024, pp. 29-47.

¹² Gabriela Pană Dindelegan, (coord.), *Gramatica de bază a limbii române (GBLR)*, București, Univers Enciclopedic, 2010, p.198.

De-a lungul timpului perspectivele interpretării numeralului au fost multiple. Definit în *Gramatica limbii române* drept „partea de vorbire care se declină și exprimă un număr, determinarea numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare.”¹³ numeralul se remarcă ca substitut al substantivului, motiv pentru care este încadrat în categoria substantivalului, alături de pronume.

Este incontestabil faptul că numerele au caracteristici gramaticale proprii, ceea ce stă la baza definirii acestora în limba română contemporană drept: „o clasă lexico-gramaticală închisă conținând cuvinte care prezintă trăsături morfosintactice comune cu unele pronume”¹⁴.

Gramatica tradițională a agreat două mari clase de numere, și anume cele cardinale și ordinale, primele „exprimând un număr sau determinarea numerică a obiectelor”¹⁵ și, la rândul lor, cuprinzând alte subtipuri, în vreme ce celelalte indică poziția într-o serie sau ordine (*primul, al doilea, al treilea*). Acesta din urmă se formează prin adăugarea articolului hotărât la forma cardinalului (*doi - al doilea*), cu excepții notabile precum: *primul, întâiul*, respectiv *ultimul*. Ordinalele se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat (*a treia fată, al treilea băiat*). În limbajul formal, ordinalele sunt esențiale în liste, clasamente sau documente oficiale (*al cincilea paragraf*).

În gramatica tradițională, numeralul era clasificat în funcție de semnificația sa, fiecare categorie având trăsături specifice. Această clasificare reflecta diversitatea funcțională a numeralului și capacitatea sa de a exprima nuanțe variate ale determinării numerice, principalele categorii fiind:

- a. Numeralul colectiv exprima o cantitate considerată ca un întreg (*amândoi, toți trei, tustrei*). Acesta era utilizat pentru a indica grupuri de persoane sau obiecte și are forme specifice pentru genul masculin și feminin (*amândoi* vs. *amândouă*). În registrul colocvial, formele precum *tustrei* erau mai puțin frecvente, fiind înlocuite de perifraze (*toți trei*). Acesta putea avea valoare substantivală, atunci când ținea locul unui substantiv (*Amândoi au venit. / Copiii au venit.*) sau valoare adjectivală atunci când se acorda în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl determina (*Amândoi copii au venit.*).
- b. Numeralul distributiv indica repartizarea elementelor în grupuri (*câte doi, câte trei*). Era folosit în contexte care implică organizarea sau împărțirea (Elevii au fost așezați câte doi în bănci.). Forma sa include adverbul *câte* și numeralul cardinal.
- c. Numeralul multiplicativ exprima înmulțirea sau proporția (*dublu, triplu, cvadruplu*). Acesta funcționa ca adjectiv, acordându-se cu substantivul (*Câștigul înmiit m-a bucurat.*) sau ca adverb (*El câștigă înmiit*). În limbajul colocvial, se foloseau și forme precum *de două ori mai mare* pentru a exprima multiplicarea.

¹³ Alexandru Graur, (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. I. (GLR), București, Editura Academiei Republicii Populare România, 1963, p. 181.

¹⁴ Gabriela Pană Dindelegan, (coord.), *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), București, Univers Enciclopedic, 2010, p. 180.

¹⁵ Alexandru Graur, (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. I. (GLR), București, Editura Academiei Republicii Populare România, 1963, p. 182.

- d. Numeralul fracționar denota o parte dintr-un întreg (*o treime, două zecimi, jumătate*). Era format din numeralul cardinal și un substantiv care indică diviziunea (*sfert, jumătate*). În limbajul matematic sau tehnic, fracțiile sunt exprimate cu precizie (*trei pătrimi*), iar în registrul colocvial apar forme aproximative subiniate cu ajutorul adverbilor specifice (*cam un sfert*). Acest numeral avea doar valoare substantivală.
- e. Numeralul adverbial exprima exprimă frecvența sau repetiția (*o dată, de două ori, de trei ori*). Era utilizat în contexte temporale sau pentru a indica multiplicarea unei acțiuni (*Venirea lui de trei ori m-a surprins.*). Acesta avea doar valoare adverbială.

Din punct de vedere formal, numerele cardinale erau clasificate în simple (*numeralele de la unu la zece*) și compuse (*numeralele compuse prin alăturare și/sau sudare: unsprezece, douăzeci, douăzeci și unu*) fapt, de altfel, necontroversat în literatura de specialitate. Discuții au stârnit, în schimb, formele *zeci, sute, mii, milion, miliard*, în ceea ce privește încadrarea lor morfologică. Astfel, în timp ce unii autori aduceau argumente în favoare încadrării lor ca substantiv, alții își întemeiau pledoaria pentru statutul de numeral.

În ceea ce privește valoarea morfologică a numeralului, în literatura de specialitate părerile erau împărțite. Unii autori considerau că doar numerele până la *nouăsprezece* pot avea și valoare adjectivală, în timp ce alți autori erau de părere că în structuri de tipul:

Douăzeci de elevi au venit.

douăzeci de este o structură cu postpoziție și are valoare adjectivală. Alți autori erau de părere că, având în vedere calitatea de substitut a numeralului, acesta ar trebui tratat ca atare: *douăzeci* fiind numeralul cardinal în nominativ cu funcția sintactică de subiect, iar *de copii* un atribut substantival prepozițional, în acuzativ.

Tendința gramaticală actuală pare să fi rezolvat această controversă. În primul rând, în cadrul grupurilor sintactice, numeralul face parte din grupul nominal unde poate deveni centru de grup, alături de substantiv și pronume, prin urmare i se certifică calitatea de substantival. În plus, subtipurile numeralului cardinal (numeralele colective, multiplicative, fracționale, distributive, adverbiale) au fost încadrate în alte părți de vorbire cu predilecție în cadrul substantivelor, adverbilor și pronomelor.

În GBLR sunt reținute două tipuri de numere: cardinale și ordinale. Din punctul de vedere al alcătuirii, primele pot fi:

- a) simple: unu zece(unu/una, doi/două, trei, patru...zece)
- b) compuse: - Numeral simplu (11 - 19) + prep. spre + numeralul zece
Exemplu: unsprezece, doisprezece ... nouăsprezece
- numeral simplu (2-9) + subst. „zeci”
Exemplu: douăzeci, treizeci ... nouăzeci
- Numeral (1-19) + subst. „sută” / „mie” / „milion” / „miliard”
Exemplu: o sută, două mii, trei milioane etc.
- Numere compuse cu structură mixtă, legate prin „și” / „de”
Exemplu: o sută treizeci și patru, douăzeci de mii

În ceea ce privește categoriile gramaticale ale numeralului, acesta are categoria genului, dar în ceea ce privește categoria numărului, nu cunoaște această categorie gramaticală, dar poate exprima, prin sens, un număr (numeralul care exprimă numărul unu, considerat „singular inert”¹⁶, și cele care exprimă o valoare mai mare de unu), motiv pentru care se poate considera că „numeralul cardinal are număr fix”¹⁷. În ceea ce privește cazul, numerele sunt invariabile, deoarece nu exprimă cu ajutorul desinențelor diferențe de caz. Acestea se individualizează prin omonimia cazurilor directe și prin utilizarea particulei *-a*, respectiv *la* pentru cazurile oblice.

Referitor la statutul morfologic al numeralului românesc, valorile morfologice ale acestuia au fost reconfigurate în GBLR, unde se renunță la valoarea adverbială, se reconfigurează valoare substantivală și se introduce valoarea pronominală. Astfel, ceea ce în gramatica tradițională reflecta valoarea substantivală a numeralului, în lumina noile tratate academice se materializează valoarea pronominală. Valoarea substantivală îi aparține prin excelență numeralului cardinal și este reliefată doar în cadrul enunțurilor matematice (*Doi plus doi fac patru.*) sau când apare a denumire în structuri de tipul: tramvaiul 1, autobuzul 20, anul 2025. În ambele situații, genul numeralului este masculin.

Numeralul ordinal exprimă ordinea obiectelor prin numărare și are forme diferite după gen. Acestea se clasifică în:

a) **simple**: *primul/prima, întâiul/întâia, ultimul/ultima*.

b) **compose**: *al doilea, a doua*.

Se formează de la numeralul cardinal, însă uneori forma de bază a acestuia suferă modificări.

două	a doua
patru	a patra
cinci	a cincea
opt	a optulea
treizeci	a treizecea
o sută	a (o) suta
trei sute	a trei sute

În ceea ce privește categoriile gramaticale ale numeralului ordinal, reținem faptul că, din punctul de vedere al genului, numeralul ordinal este variabil cu excepția numeralului *întâi* care este invariabil, din punctul de vedere al numărului, această parte de vorbire nu prezintă opoziția gramaticală a numărului, iar în ceea ce privește cazul, există omonimii între cazurile directe și cele oblice. Pot exprima opoziții de caz numerele *primul, prima, întâiul, întâia*¹⁸, toate celelalte fiind invariabile cazual. Valorile cazuale pot fi identificate doar prin relaționarea numeralului cu substantivul pe care îl determină. Din punctul de vedere al valorilor pe care le poate îndeplini, și numeralul ordinal, poate avea doar două valori morfologice, și anume, adjectivală, respectiv pronominală.

¹⁶ Gabriela Pană Dindelegan, (coord.), *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), București, Univers Enciclopedic, 2010, p. 185.

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ Gabriela Pană Dindelegan, (coord.), *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), ed. cit., p. 202.

Statutul sintactic al numeralului este influențat, evident, de valoarea morfologică a acestuia, după se poate observa în exemplele de mai jos:

- a. Numeralesle cu valoare adjectivală îndeplinesc funcția sintactică de atribuit adjectival:

Doi băieți au ajuns la festivitate.

Pe a patra stradă se află o mașină neagră și trei galbene.

- b. Numeralesle cu valoare pronominală pot îndeplini următoarele funcții sintactice:
- subiect/ N: *Doi citesc.* / *Al doilea a reușit.*
 - nume predicativ/N: *Invitații sunt doi.* / *El este primul.*
 - complement direct/A: *Îi văd pe doi.* / *L-am cunoscut pe al doilea.*
 - complement prepozițional/A: *Mă tem de cei doi.* / *Mă gândesc la al doilea.*
 - circumstanțial de loc/A: *Merg la cei doi.* / *Stau lângă al doilea.*
 - circumstanțial de mod/A: *Gândește ca cei doi.* / *Se comportă ca al doilea.*
 - circumstanțial de timp/ A: *Ajung după cei doi.* / *Ajung după al doilea.*
 - atribut prepozițional/A: *Florile de la cei doi sunt colorate.*
 - complement indirect/D: *Le dau celor doi cartea.*
 - atribut genitival/G: *Cartea celor doi e nouă.*

Valoarea pronominală a numeralului îl apropie și mai mult de această parte de vorbire, ceea ce favorizează privirea acestuia ca *proformă*¹⁹, idee lansată anterior în literatura de specialitate și susținută în continuare. Un exemplu în acest sens îl constituie Dumitru Irimia care notează definiții ale pronumelui de cuantificare²⁰ și ale celui ordinal²¹, neconsiderându-le numerales. Astfel, pronumele de cuantificare „caracterizează cantitativ obiectul pe care îl substituie (*Din cinci studenți, doi au luat examenul*)”, iar pronumele ordinal „caracterizează obiectele pe care le substituie din punctul de vedere al poziției, ordinii”. Trăsăturile numeralului care permit înscrierea acestuia în clasa pronumelui țin de natura acestuia de substitut, de conținutul semantic poate varia în funcție de comunicare (dacă indică cantitatea sau poziția), precum și de caracterul anaforic.

O situație interesantă pe care dorim să o reliefăm are legătură cu statutul morfologic al lui *a*, *al ai ale* din structura numeralului cardinal, precum și al lui *cel, cea, cei, cele* care însoțesc numeralesle ordinale. În ceea ce ne privește considerăm că aceste elemente pot fi încadrate în categoria pronumelor semindpendente/ pronumelor semiindpendente dublante datorită funcției referențiale, precum și a posibilității de substituie a acestora. Informațiile de număr, de gen sunt furnizate de aceste elemente. În plus, nerealizarea sintactică a acestora reprezintă un argument puternic în încadrarea lor ca morfeme.

4. În loc de concluzii...

De-a lungul timpului, s-a încercat să i se refuze numeralului calitatea de parte de vorbire autonomă, deoarece acesta nu are categoriile gramaticale specifice în deplinătatea lor, se comportă atât asemeni unui substantiv, cât și a unui pronume, dar nu are categorii gramaticale complete, numărul, de exemplu fiind o categorie intrinsecă, motiv pentru care opoziția de număr nu i se aplică.

¹⁹ A se vedea și Anamaria-Bianca Teușdea Tonț, *Despre calitatea de proformă a numeralului din limba română*, în „Journal of Humanistic and Social Studies”, nr. 10 (2), 2019, p. 81-89.

²⁰ Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române: numele și pronumele, adverbul*, Editura Junimea, Iași, 1987, p. 153.

²¹ *Ibidem*, p. 161.

În plus, în GLR, numeralul are un capitol dedicat, în prima parte, dar nu i se precizează funcțiile sintactice specifice, iar realizarea cazuală este una atipică. Astfel, în general, numeralul nu realizează morfematic opoziții cazuale, ceea ce îi conferă o poziție controversată ca parte de vorbire de sine stătătoare. Acesta nu are desinențe cazuale și nu poate fi articulat. În plus, flexiunea cazuală a numeralului are un caracter analitic, argumentat de faptul că *a* și *la* reprezintă mijloace morfologice specifice de realizare a numeralului în dativul și genitivul analitic *grație/mulțumită/datorită la trei dintre ei, respectiv contra a doi dintre ei, înaintea a patru dintre ele*. În aceste condiții, suntem și noi de părere că s-ar justifica încadrarea lui *a* și *la* în categoria morfemelor²².

Considerăm statutul morfologic al lui *a*, *al ai ale* din structura numeralului cardinal, precum și al lui *cel, cea, cei, cele* care însoțesc numerele ordinale, ca fiind situații demne de o fi consemnate într-o, sperăm viitoare(!), abordare în programele liceale. După cum am precizat, considerăm că aceste elemente componente pot fi încadrate în categoria pronomelor semindependente/pronomelor semiindependente dublante datorită funcției referențiale, precum și a posibilității de substituie pe care o dovedesc. Informațiile de număr, de gen sunt furnizate de elementele componente, iar lipsa lor de independenți semantică, dublată de nerealizarea sintactică ce le caracterizează devin argumente forte în favoarea statutului de morfem, atât a celor din componența numeralelor, cât și a celor din alcătuirea pronomelor posesive.

Bibliografie

- ÇAVALAȘ, Cipriana-Elena, *Particularitățile substantivului în cadrul grupului nominal. Compendiu*, Casa Cărții de Știință, 2024.
- GRAUR, Alexandru, (coord.), *Gramatica limbii române, vol. I. (GLR)*, București, Editura Academiei Republicii Populare România, 1963.
- GUȚU ROMALO, Valeria, (coord.), *Gramatica limbii române (GALR)*, București, Editura Academiei Române (ediția I: 2005; tirajul nou, revizuit: 2008), 2005 I 2008.
- IORDAN, Iorgu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică, 1967.
- IORDAN, Iorgu, GUȚU ROMALO, Valeria, NICULESCU, Alexandru, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică, 1967.
- IRIMIA Dumitru, *Structura gramaticală a limbii române: numele și pronumele, adverbul*, Iași, Junimea, 1987.
- NEAMȚU, G. G., *Studii și articole gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova, 2014.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, (coord.), *Gramatica de bază a limbii române (GBLR)*, București, Univers Enciclopedic, 2010.
- TONȚ TEUȘDEA, Anamaria-Bianca, *Despre calitatea de proformă a numeralului din limba română*, în „Journal of Humanistic and Social Studies”, nr. 10 (2), 2019, p. 81-89.

²² G.G. Neamțu, *Studii și articole gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova, 2014, pp. 103-105.